

СТАН СУЧАСНОГО РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ

СОСТОЯНИЕ СОВРЕМЕННОГО РЫНКА ТРУДА УКРАИНЫ

THE STATE OF CURRENT LABOUR MARKET OF UKRAINE

Метою статті є комплексне дослідження процесів, які відбуваються на сучасному ринку праці України. У статті розглянуто загальну ситуацію, що склалася на ринку праці України за останні роки. Автором досліджено основні показники, що характерні для ринку праці, – зайнятості та безробіття. Також проаналізовано причини безробіття серед населення та визначено структуру зайнятого населення та зайняте населення за видами економічної діяльності. Встановлено, що існує ряд проблем, які заважають розвитку ринку праці, включаючи зростання безробіття, нестабільну політичну та економічну ситуацію в Україні. Також встановлено причини безробіття та зменшення зайнятості населення. Виявлено, що задля кращого функціонування ринку праці потрібно працювати у напрямку розвитку соціально-економічної політики. Надано рекомендації щодо вдосконалення системи оплати праці. Запропоновано працювати у напрямку створення нових робочих місць задля залучення на ринок праці більшої кількості молодого населення та зменшенню міграційних процесів.

Ключові слова: ринок праці, зайнятість, безробіття, оплата праці.

Целью статьи является комплексное исследование процессов, происходящих на современном рынке труда Украины. В статье рассмотрена общая ситуация, сложившаяся на рынке труда Украины за последние годы. Автором исследованы основные показатели, характерные для рынка труда, - занятости и безработицы. Также проанализированы причины безработицы среди населения и определена структура занятого населения и занятое население по видам экономической деятельности. Установлено, что существует ряд проблем, которые мешают развитию рынка труда, включая рост безработицы, нестабильной политической и экономической ситуации в Украине. Также установлены причины безработицы и уменьшения занятости населения. Выявлено, что для лучшего функционирования рынка труда нужно работать в направлении развития социально-экономической политики. Даны рекомендации по совершенствованию системы оплаты труда. Предложено работать в направлении создания новых рабочих мест с целью привлечения на рынок труда большего числа молодого населения и уменьшения миграционных процессов.

Ключевые слова: рынок труда, занятость, безработица, оплата труда.

The aim of the article is a comprehensive study of the processes taking place in today's labour market of Ukraine. The article describes the general situation on the labour market in Ukraine in recent years. The author investigated the main indicators that are typical for the labour market- employment and unemployment. Also analysed the causes of unemployment among the population and said structure of the employed population and employment by economic activity. It

was found that there are a number of problems that hinder the development of the labour market, including rising unemployment, unstable political and economic situation in Ukraine. Also established the causes of unemployment and decreasing employment. It was found that for the better functioning of the labour market need to work towards the development of social and economic policy. The recommendations for improving the system of remuneration are given. It is proposed to work towards the creation of the new jobs for the labour market to attract a larger number of young population and reduce migration.

Keywords: labour market, employment, unemployment, wages.

Вступ. Ринок праці є однією з основних складових ринкової економіки, де відбуваються процеси формування попиту та пропозиції на особливий товар – робочу силу. Соціально-економічні відносини, які з’являються у процесі формування ринку праці є фундаментальними, тому саме їм держава має приділяти особливу увагу. Ринок праці України наразі має свої специфічні особливості, які потребують аналізу для надання рекомендацій щодо його подальшого розвитку. Тому вирішено прослідкувати тенденції, що склалися на ринку праці України за показниками зайнятості населення, рівня безробіття та оплати праці.

Проблеми вивчення ринку праці України, його стан та можливості розвитку були основоположними для досліджень таких науковців: Качан Є. П., Богиня Д. П., Горілий А. Г., Воротіна Л. І. та багато інших. Проте протягом останніх років ситуація на ринку праці України є достатньо нестабільною та потребує додаткових рекомендацій щодо його функціонування, що визначає актуальність обраної теми.

Постановка завдання. Основними цілями статті є визначення основних проблем, що існують на ринку праці України, аналіз основних показників: зайнятості, безробіття, оплати праці та затребуваності професій. Одним із завдань є дослідження можливих перспектив розвитку ринку праці.

Методологія. Основними методологічними підходами, які використані у статті, є системний та комплексний підходи для проведення аналізу тенденцій обраних показників.

Результати дослідження. Ринок праці – система відносин, які склалися у суспільстві з приводу купівлі – продажу специфічного товару – «робочої сили». Наразі ринок праці включає також в себе політичні, соціальні та економічні відносини. Саме ці відносини найкраще описують сучасний стан та рівень розвитку ринку праці на даному етапі. Учасниками даних процесів виступають: держава, підприємці та працівники. Основний товар на ринку праці – робоча сила – володіє фізичними та моральними якостями, які використовуються у ході виробничого процесу [1].

Попит і пропозицію робочої сили, її ціну та вартість визначають фундаментальними елементами на ринку праці. Попит формується роботодавцями, саме вони диктують потреби ринку на робочу силу зі сторони

підприємств та організацій. Пропозиція формується залежно від демографічної ситуації в країні, віку, статі та освіти робочої сили. Визначальними факторами для робочої сили є її вартість та ціна. Заробітна плата працівників – це ціна, за яку вони можуть пропонувати свою робочу силу [2].

Одним з найважливіших показників, які характеризують стан ринку праці України є зайнятість населення. Наведемо дані про зайнятість населення України у табл. 1.

Таблиця 1

Показники економічно активного населення України [3]

Економічно активне населення				у тому числі			
	у віці 15-70 років	працездатного віку		зайняте населення			
	в середньому, тис. осіб	у % до населення відповідної вікової групи	в середньому, тис. осіб	у віці 15-70 років	працездатного віку		
				у % до населення відповідної вікової групи	в середньому, тис. осіб	у % до населення відповідної вікової групи	в середньому, тис. осіб
2005	22 280,8	62,2	20 481,7	70,9	20 680,0	57,7	18 886,5
2006	22 245,4	62,2	20 545,9	71,2	20 730,4	57,9	19 032,2
2007	22 322,3	62,6	20 606,2	71,7	20 904,7	58,7	19 189,5
2008	22 397,4	63,3	20 675,7	72,3	20 972,3	59,3	19 251,7
2009	22 150,3	63,3	20 321,6	71,6	20 191,5	57,7	18 365,0
2010	22 051,6	63,7	20 220,7	72,0	20 266,0	58,5	18 436,5
2011	22 056,9	64,3	20 247,9	72,7	20 324,2	59,2	18 516,2
2012	22 011,5	64,6	20 393,5	73,0	20 354,3	59,7	18 736,9
2013	21 980,6	65,0	20 478,2	73,1	20 404,1	60,3	18 901,8
2014	19 920,9	62,4	19 035,2	71,4	18 073,3	56,6	17 188,1

З наведених даних бачимо, що протягом останніх 10-ти років кількість економічно активного населення України у віці 15-70 років коливалась в межах 22 мільйонів осіб, лише за останні два роки відбулося до 19 мільйонів. Найбільше зниження показника спостерігається у кризові 2009-2010 роки, а також у 2012 році, після якого ситуація не покращилась і у 2014 році показник досяг свого мінімуму з 2005 року. Якщо розглядати зайняте населення серед населення працездатного віку, то тут спостерігалась наступна ситуація: протягом десяти років найвищий показник зайнятості 19,2 млн. у 2008 році, найнижчий 17,2 млн. у 2014 році. Найгірший стан зайнятості був також у кризовий період, після якого даний показник так і не повернувся до передкризового стану. З 2010 по 2013 рік відбувалося помірне підвищення кількості зайнятого населення, проте складна політична та економічна ситуація

в Україні спричинила значний спад, більш, ніж на мільйон осіб. У відсотковому значення на сьогодні зайняте населення працездатного віку становить 56,6%, що демонструє найнижчий рівень зайнятості за останні десять років. Також на 10% підвищилась кількість зайнятих, яких перевели на неповний робочий день.

Наступним важливим показником, який визначає стан ринку праці, є рівень безробіття. В Україні він становить 9,7%. Це досить висока позначка, хоча нижча в порівнянні з показниками країн Європи (Франція – 10,1%, Польща – 13,9%, Італія – 12,2%, Іспанія – 26,1%, Португалія – 16,5%). Дані про безробіття в Україні наведено у табл. 2.

Таблиця 2

Показники безробіття в Україні [3]

Безробітне населення (за методологією МОП)			
Роки	у віці 15-70 років в середньому, тис.осіб	працездатного віку	
		у % до населення відповідної вікової групи	в середньому, тис.осіб
2005	1 600,8	7,8	1 595,2
2006	1 515,0	7,4	1 513,7
2007	1 417,6	6,9	1 416,7
2008	1 425,1	6,9	1 424,0
2009	1 958,8	9,6	1 956,6
2010	1 785,6	8,8	1 784,2
2011	1 732,7	8,6	1 731,7
2012	1 657,2	8,1	1 656,6
2013	1 576,5	7,8	1 576,4
2014	1 847,6	9,7	1 847,1

Аналізуючи дані, наведені в таблиці, бачимо, що найменша кількість безробітного населення – 1,4 млн. була у 2007 році, що становило 6,9%. Найвищий показник – 1,9 млн. у кризовому 2009 році. На сьогодні безробіття сягає 1,8 млн. осіб, що становить 9,7%, що на 1,9% більше, ніж у 2013 році.

Достатньо високий показник безробіття наразі серед молоді – 23%. Експерти відзначають, що за теперішньої ситуації воно підвищиться і може сягнути 30-50%.

Якщо розглядати регіональний аспект, то найвищі показники безробіття зафіксовано у Донецькій (14,1%) та Луганській (16,6) областях. Вище середнього безробіття сягнуло також у Вінницькій, Волинській, Кіровоградській та Закарпатській областях.

Найбільша кількість безробітних - 36,4% звільнені за власним бажанням, 31% - з економічних причин, 17,3% - не працевлаштовані після закінчення навчання. Дані про причини безробіття наведено на рис. 1.

Головними причинами спаду зайнятості та підвищення безробіття визначають погіршення політичної ситуації в країні за останні два роки,

часткова окупація Донецької та Луганської областей та анексія АР Крим. Ці події призвели до призупинення діяльності підприємств, скорочення робочих місць, скорочення робочого дня чи тижня.

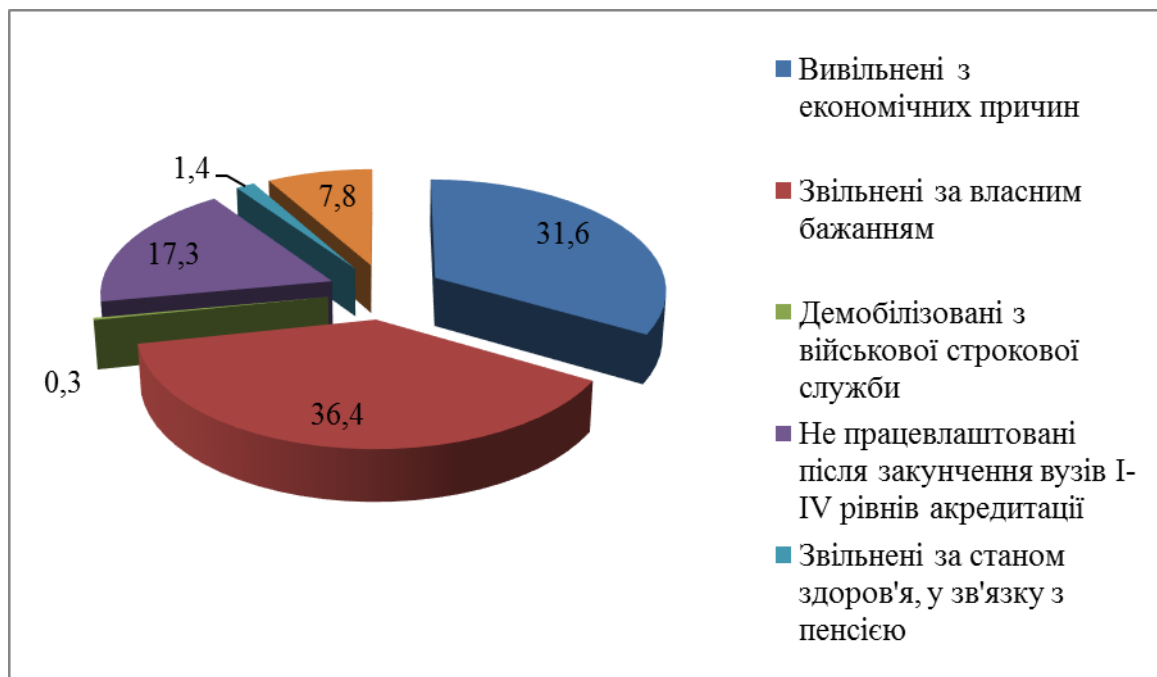

Рис. 1. Кількість безробітних за причинами безробіття (сформовано на основі [3])

Оскільки зайнятість населення в Україні знижується, варто прослідкувати тенденцію щодо сфер зайнятості трудових ресурсів. Дані про це наведено у табл. 3.

Таблиця 3

Зайняте населення за видами економічної діяльності [3]

Показник (тис. осіб)	Роки		
	2012	2013	2014
Усього зайнято	19261,4	19314,2	18073,3
Сільське, лісове та рибне господарство	3308,5	3389,0	3091,4
Промисловість	3236,7	3170,0	2898,2
Будівництво	836,4	841,1	746,4
Оптова та роздрібна торгівля	4160,2	4269,5	3965,7
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	1150,9	1163,6	1113,4
Тимчасове розміщення й організація харчування	326,7	328,9	309,1
Інформація та телекомунікації	297,9	299,9	284,8

Фінансова та страхова діяльність	315,8	306,2	286,8
Операції з нерухомим майном	322,2	314,3	286,1
Професійна, наукова та технічна діяльність	504,1	493,6	456,0
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	343,9	343,3	334,3
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	1003,6	962,3	959,5
Освіта	1633,2	1611,2	1587,7
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	1181,4	1171,8	1150,5
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	225,6	226,5	221,2
Інші види економічної діяльності	414,3	423,0	382,2

З наведених даних видно, що у 2013 році спостерігалось підвищення зайнятості населення по всіх галузях з подальшим стрімким спадом у 2014 році. Найбільша кількість зайнятого населення за останні роки спостерігається у сфері оптової та роздрібної торгівлі, сільському господарстві та промисловості, хоча в кожній з них спостерігається спад за останній рік. Найнижчі показники зайнятості у сфері мистецтва, спорту, відпочинку та інформації, телекомунікацій, сфері фінансової діяльності. Формування саме таких тенденцій на ринку праці відбувається через те, що Україна є сировинною і низько технологічною країною.

Одним з основних показників, що виділяють для характеристики ринку праці, є оплата праці. В Україні, у порівнянні з іншими країнами світу, вона вирізняється низьким рівнем, хоча за останній рік в гривневому еквіваленті заробітні плати зросли, але у зв'язку з тим, що паралельно зросла й інфляція, населення не відчувало покращення рівня життя. Найвищі заробітні плати отримують працівники в галузі авіаційного транспорту – 11 967 грн. , найнижчі – у охороні здоров'я та соціальній допомозі – 2441 грн.. В загальному, середній рівень зарплат у 2014 році зафіксований на рівні 3480 грн.

Серед найбільш затребуваних професій на ринку праці останні роки виділяють спеціалістів у ІТ та банківській сферах, продажах та маркетингу. Взагалі, у 2014 році пропозиція робочих місць знизилась на 30%. Якщо розглядати 2015 рік, то стан дещо покращився, оскільки пропозиція зросла на 9%, проте цей показник втрачає свою значимість на фоні зростання попиту на 24%. В теперішній період кризи на українському ринку праці втрачають свою актуальність наступні професії: юристи, адміністративні службовці та топ-менеджери. Людям даних професій досить важко у пошуку робочого місця з

гідною оплатою праці [4].

Економічний спад, який зараз прослідковується в Україні породжує за собою ще одну проблему – відтік робочої сили. При чому, зараз територію України в пошуках роботи покидають як представники середнього класу, так і висококваліфіковані кадри. Із близько трьох мільйонів українських мігрантів – 30% мають вищу освіту. Так, варто відзначити стрімке збільшення міграції серед студентів. Навчальна міграція набула свого розвитку за рахунок можливості навчання з подальшим працевлаштуванням за кордоном. Якщо ще кілька років тому міграція відзначалася сезонним характером, то останні два-три кризових роки вона стає постійною. Найбільш привабливими для трудових мігрантів з України є Польща, Чехія, Італія, Білорусь та Росія [5]. Так, норвезький економіст Ерік Райтнер прогнозує, що відкриття кордонів між Україною та Європейським Союзом спричинить відтік молоді до 9 мільйонів осіб. Він пояснює, що Латвія, у свій час, таким чином втратила 20% трудових ресурсів країни. Е.Райтнер стверджує, що Україні необхідно спрямувати всі свої сили на збереження виробництва, аби запобігти втраті ще більшої кількості працездатного висококваліфікованого населення [6].

Провівши аналіз ринку праці України можемо сказати, що ситуація достатньо ускладнена. Інтеграційні процеси, про які так гучно говорять політики та експерти, вимагають удосконалення та проведення більш ефективної політики на ринку праці. Передовими цілями мають бути зменшення безробіття, збільшення кількості робочих місць, створення вигідних умов праці, сприяння тому, щоб українські фахівці працювали на благо держави, адже проблема еміграції трудових ресурсів є однією з ключових проблем ринку праці України.

На ринку праці визначаються деякі недоліки, які мають вплив на ефективний розвиток ринку праці України:

- 1) Значна частка представників простих професій у порівнянні з низькою часткою професіоналів і фахівців;
- 2) Нерівномірність попиту і пропозиції на робочу силу;
- 3) Низький рівень зайнятості та оплата праці, що супроводжується збільшенням темпів безробіття.

Людські ресурси та високий рівень освіти – сильна сторона України для подальшого підвищення конкурентоспроможності і виходу на світовий ринок праці з достатнім рівнем розвитку. Для досягнення цього Україна повинна:

- спрямувати свою діяльність на активну соціально-економічну політику направлену на залучення молоді;
- удосконалити нормативно-правове регулювання, враховуючи при цьому специфіку регіонів;
- розвивати малий та середній бізнес;
- вдосконалити систему оплати праці [7].

Висновок. Ситуація на ринку праці України за останній рік погіршилася на фоні минулого покращення. Внаслідок складної ситуації як політичної, так і економічної, зменшується зайнятість, яка становила 17,2 млн. у 2014 році, а це найнижчий показник за останні десять років. Безробіття зросло до 9,7%, що також демонструє найвищий показник за досліджуваний період. У 2013 році спостерігалось підвищення зайнятості населення по всіх галузях з подальшим стрімким спадом у 2014 році. Найбільша кількість зайнятого населення за останні роки спостерігається у сфері оптової та роздрібної торгівлі, сільському господарстві та промисловості. Серед найбільш затребуваних професій на ринку праці останні роки виділяють спеціалістів у ІТ та банківській сферах, продажах та маркетингу.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у розвитку наукових положень щодо визначення проблем на ринку праці, ідентифікації їх причин та надання рекомендацій з покращення стану на українському ринку праці у подальшому. Рекомендації полягають у сфокусуванні державної політики на соціальну та економічну складові, акценті на регіональних особливостях при нормативному регулюванні ринку праці.

Практична значущість результатів дослідження полягає у тому, що при дотриманні та використанні розроблених рекомендацій, поступовому внесенні змін до законодавства ситуація на ринку праці може суттєво покращитися, що позитивно позначиться на загальному рівні добробуту населення.

Література:

1. Балановська Т.І., Гоголя О.П., Драгнева Н.І. Ринок праці: реалії і перспективи / Т.І. Балановська, О.П. Гоголя, Н.І. Драгнева. – Київ: Національний університет біоресурсів і природокористування України, 2012. – С. 17-23
2. Бібліотека економіста [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://library.if.ua/book/8/822.html>
3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Робота в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.trud.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=541208
5. Всеукраїнська інформаційно-аналітична газета «Міграція» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://migraciya.com.ua/>
6. Новини: Україна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tsn.ua/ukrayina/ukrayinu-zalishat-milyoni-talanovitih-lyudey-pislya-vidkrittya-kordoniv-ekonomist-518017.html>
7. Слободчук М.С. Вплив інтеграційних процесів на ринок праці України [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/AvTr/2012_30/03.pdf